

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Миглена Николчина, Катедра по теория на литературата към ФСФ на СУ „Св. Кл. Охридски“

за дисертационния труд

Виртуалното тяло в научната фантастика: опит върху фантоматиката

от Николай Генчев Генов

редовен докторант към Катедра по теория на литературата към СУ „Св. Кл. Охридски“

за присъждане на научната и образователна степен “доктор” по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата-Теория на литературата)

Дисертационният труд на Николай Генчев Генов, „Виртуалното тяло в научната фантастика: опит върху фантоматиката“ е иновативен пробив едновременно в две посоки: от една страна, в теоретичното навлизане в остро стоящия пред днешната мисъл проблем за виртуалността и по-специално за виртуалното тяло, които тук са изследвани в кадъра на научната фантастика; от друга страна, в екзегезата на забележителния труд от 1960те години на полския писател-фантаст и философ Станислав Лем „Сума на технологията“ – труд, който не че съвсем е останал незабелязан, но като че ли не е бил интегриран в по-късните рефлексии върху една проблематика, далечно предвидяна, изпреварващо анализирана и в много отношения по ненадминат начин осмислена от Лем. Завръщайки се към труда на Лем, Николай Генов изявява актуалността на неговия концептуален апарат, като в редица случаи не само интерпретира, но и доразвива евристичния потенциал на полския автор.

Често говорим за мулти- и интердисциплинарност, но в случая това е неизбежен аспект на изследването на Генов. При все че фокусът му е литературен и жанров, поставените въпроси по необходимост преминават във всевъзможни други области не само на хуманитаристиката, на естетиката, на философията, на социалните науки, но и на

точните науки и технологиите. Всъщност огромния дисциплинарен обхват е една от поразителните черти на труда Лем – черта, която затруднява както преводачите му, така и въобще рецепцията му. Генов, обръщайки се към този труд, съумява да удържи неговата комплексна визия. Бихме могли да кажем, че да бъде „сума“ и метарефлексия на наличното и прогнозирано знание е може би забравената вече амбиция на философията: у Лем тази амбиция намира опора в „конструкторските“ нагласи на художественото въображение в научната фантастика. От известна гледна точка „Сума на технологията“ е и енциклопедия на възможни научно-фантастични сюжети, на основата на които Лем разработва своя иновативен концептуален апарат. Генов изявява мощния теоретичен ресурс на този апарат за разбирането на виртуалността като днешен литературен и откъдето литературен феномен, като при това прави редица свои важни уточнения и доработки.

Специално бих искала да подчертая елегантния и пестелив начин, по който Генов разсича гордиевия възел на своята тема – достатъчно актуална, за да създава проблем за изследователската дистанция, и достатъчно многоречива с оглед на необозирмото море от литература, което вече се е натрупало и продължава да се натрупва около нея. Следя работата на Генов от години и знам, че той тръгна от въпросите, които повдига феноменът на виртуалното тяло като литературен феномен, постара се да обзере разнообразните решения, които доминират в днешната рефлексия върху виртуалността, и в крайна сметка се спря на Лем като евристино най-продуктивен вход към тези въпроси. Елегантно и пестеливо наричам решението на Генов да представи както съвременното състояние на дебата около виртуалността, така и неговата хилядолетна предистория през Марчело Витали Розати и през неговия анализ на Аристотеловите понятия: задача сама по себе си толкова огромна и многоаспектна, че би могла да бъде тема за самостоятелно изследване. Генов я свежда до въведение, което, вписвайки проблематиката на виртуалността в полето на литературознанието, му позволява по най-пряк начин да стигне до сърцевината на труда си. Както и основните глави, това въведение съдържа екзегеза, критика и приносни моменти.

Основната част на труда се състои от три глави: „Фантомологията на Станислав Лем“, „Основни проблеми на фантоматичната машина“ и „Фантоматиката: тяло и свят“, които водят до изработването на понятието за фантоматична фантастика като жанр,

несъмнено един от най-важните приносни моменти на дисертацията. Това понятие Генов свързва с конципирането на виртуалността като тип фикция, която отваря насоки за подход през литературата към други изкуства като киното и видеоигрите. За да изработи концепцията за виртуалността като литературоведска, Генов привлича Лем на две равнища: от една страна като философ и футуролог, от друга – като писател-фантаст. От съществено значение тук са уточненията на понятията на Лем за фантомология и фантоматика, както и привеждането в движение – в конкретен литературен анализ – на теоретичните постановки на Лем. Една от целите, които трудът си поставя – да демонстрира концептуалния потенциал на неологизмите на Лем и на класификациите, които той прави – е убедително защитена от Генов.

Несъмнено приносният литературоведски аспект на работата в редица случаи преминава в дискусии относно технологически възможното: навярно неизбежно изкушение, когато се говори за научна фантастика, изкушение, към което и Лем подвежда, но което според мене на места води до известно объркване на онтологичните нива на рефлексията на Генов. Това дали, доколко и по какъв точно начин човешкото тяло може да бъде виртуализирано, е само подстъп и Генов в крайна сметка не забравя това: литературата разказва какво е възможно да произтече, ако това се случи. Литературните следствия надживяват технологическите си оправдания: *Марсиански хроники* не губят значението си поради днешното ни знание, че нищо подобно няма да намерим на Марс. Тъкмо изследването на литературните следствия от навлизането на виртуалността и виртуалното тяло в художествената литература, в нейната свързаност с феномените на днешната ни зависимост от новите технологии, както и най-вече изработването - на основата на критическия прочит на Лем - на литературоведски понятиен апарат за разбирането на виртуалността в литературата, е голямото постижение на труда на Генов. Той показва как медийното развитие се отразява върху типове фантомати в литературата, без това множество на типове и модели да отменя универсалините проблеми на фантоматиката, за които Лем продължава да предлага теоретична решетка.

Трябва да се отбележи бляскавият стил на дисертацията, в която има и хумор, и високи поетически моменти, и изненадващи реторически обрати, и прецизни теоретични формулировки. Разширеният автореферат адекватно представя съдържанието на дисертационния труд и все пак не дава идея за стила и увлекателността на цялостното

изложение. Съгласна съм с приносните моменти, посочени от Николай Генов, като всеки от тях поотделно не може да обхване усещането за основно преобръщане на едно цяло изследователско поле, за свежест, оригиналност и иновативност на цялостната перспектива.

Убедено ще гласувам за присъждането на Николай Генчев Геновна научната и образователна степен “доктор” по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата-Теория на литературата)

16.05.2022

Проф. д-р Миглена Николчина